

Rónaháti Cecília

Gondolatok a tibeti teokrácia végéről

A mikor egy - egy korszak véget ér, megemlékezések, értékelések tucatjai jelennek meg, hogy napjait összefoglalják és emléket állítsanak neki. Amikor azonban a XIV. dalai láma azt a döntést hozta, hogy lemond a világi hatalomról, amely döntése egyúttal a tibeti teokrácia 370 évének végét jelentette, az esemény alig keltett visszhangot.

Ennek egyik oka az lehet, hogy az emigrációba vonult vezető hatalma immár ötven esztendeje elsősorban buddhista egyházának a fejeként és nem államfőként nyilvánul meg; könnyű megfélemlkezni róla, hogy a tibeti emigráció számára, sőt – esetleges visszatéréséről tárgyalva még a Kínai Népköztársaság számára is – ha napjainkra már nem is számottevő, de valóságos politikai hatalmat képviselt.

A világ államainak a Kínai Népköztársasággal fenntartott, sokszor kissé ambivalens és gyakran kedvezőtlen érzelmekkel kísért kapcsolataiban természetesen nem lehet és nem lehetett elvonatkoztatni attól a realitástól, amit az ország mérete, gazdasági ereje és ezek által a nemzetközi politikában elfoglalt helyzete jelent. Ez a dologzat mindezt nem kívánja tagadni vagy megkérdőjelezni, arra sincs szándéka, hogy bármilyen kritikát fogalmazzon meg, vagy elítéljen, hibáztasson egy kialakult helyzetért. Csupán egy most letűnt berendezkedés, a tibeti teokrácia időszakának, kialakulásának, virágzásának és szemünk előtt játszódó végnapjainak állítana emléket.

A tibeti teokrácia időszakának és jelentőségének megértéséhez mindenekelőtt át kell tekintenünk megalapításának okát és körülményeit. A dalai lámák története az időben távolabbra nyúlik vissza a teokrácia történeténél, és, a XIV. dalai láma döntése folytán, hosszabbra is nyúlik. Az első dalai láma, Gedun Trupa¹, aki a gelugpa rendet megalapította, és akit már életében a könyörületesség boddhiszattvájaként² tartottak számon, a címet posztumusz kapta meg, ahogy inkarnációs utóda, Gedun Gyacó³ is, aki a Drepung kolostor apátja volt. Életüket átszőtték a Tibet korai történetének királykora után a buddhista új nemesség és Szongcen Gampo⁴ államreformját megelőző nemesség nem dokumentált, de feltételezhető belső harcainak a tibetisztikában homályos évszázadnak nevezett korszakát⁵ követő, a kolostorok tekintélyuralmaként leírt idő-

---

¹ Gde-grun Drug-pa, aki Pema Dordzse néven látta meg a napvilágot 1391-ben, Congkapa (cong-kha-pa blo-bzang gras-pa) (1357-1419; korának legismertebb tudósa és szerzetes szerzője) tanítványa és unokaöccse volt. Ő alapította a Tasilhunpo kolostort 1447-ben. 1474-ben hunyt el.

² Csenrezig, vagy Avalokiteshvara, Tibet védelmezője

³ Dge-bdun? Rgja-co (1476-1542)

⁴ Szrong-bcan szdgam-po, más néven Tride Szongcen, Tibet első királya a mitikus kor után, aki valószínűleg 617-ben született, uralkodása 629 és 650 közé esett, ő volt az első Tan-király (cshosz-kji rgjal-po), akinek uralkodása során Tibet felvette a buddhizmust, a monarchia inntől a buddhista egyháztól nyerte legitimitását.

⁵ X-XI. század

szak⁶ politikai konfliktusai, amelyek során a legnagyobb kolostorok mongol segítséggel tartották fenn hatalmukat. Ennek az időszaknak vetett véget a harmadik dalai láma, Szönam Gyacó⁷, aki a gelugpa⁸ rendnek szerezte meg a mongol Altan kán támogatását⁹. Elsőként bírta már életében a dalai láma címet, amelyet két inkarnációs elődjére is kiterjesztettek. Jönthen Gyacó¹⁰, a negyedik, még mindig a gelugpa rend vallási méltóságaként viselte a dalai láma címet. Ngavang Loszang Gyacó¹¹, az ötödik dalai láma, 1642-ben, a kosot-mongol Gusri kán segítségével döntötte meg Cang¹² uralmát, és átvette a világi hatalmat is Tibet felett, centralizálta az államot, ezzel alapítva meg a teokráciát.

Az általa felépített igazgatási rendszert tekintjük Tibet klasszikus berendezkedésének, amelyben mind a vallási, mind a világi hatalom a dalai láma kezében összpontosul. A teokratikus berendezkedés felépítésében követte a Tibet királykora óta kialakult két pilléren nyugvó állam formáját. A világi hatalom a Devasung egyik (világi) „*miniszterelnöke*”, szilönje kezében összpontosult, felé a tartományok által választott Népgyűlés ügyeit a Kasag, a Miniszterek Tanácsa továbbította. A Kasag tagjait a dalai láma nevezte ki, a Népgyűlés elnökeit az Egyházi Tanács adta. A tartományok kormányzói a Kasagtól kapták a kinevezést. Az egyházi hatalom felépítése hasonlóan alakult; a Devasung másik (egyházi) „*miniszterelnöke*”, szilönje kezében összpontosult, akit az Egyházi Tanács választott soraiból, amely legfőbb szervén, a Kancellárián keresztül a kolostorok főapátjait is adta. A Devasung mindkét szilönje fölött a dalai láma állt, aki rajtuk keresztül gyakorolt hatást a hivatali ügyekre, ha azt szükségesnek látta. A két hatalmi ág csak a csúcson ér össze és egymást legitimálja. Ez a tibeti berendezkedés alapvető sajátossága.

A 7. század elején kialakult monarchikus berendezkedés – valószínűleg délkelet ázsiai mintát (szangha rádza) követve¹³ – az állami és vallási intézményeket párhuzamosan építette fel, a hatalmat párhuzamosan gyakorolta, ez adott lehetőséget – az erős hatalmi pozíción túl, amely az adott politikai helyzetből következett – az ötödik dalai lámának, hogy a teokratikus reformot szinte zökkenőmentesen hajthassa végre. A két hatalmi ág egészen Tibet legújabb koráig egymást legitimálta, így meg kellett őrizze eredendő sajátosságait, és a történelem minden korszakában – ha egy kézben összpontosult is – a tibeti közigazgatás különálló

⁶ 1247-1358: a Szakja 8sza-szkja) kolostor uralma Göden, majd Kubiláj kán támogatásával; 1358-1481: a Pagmodru (phag-mo-gru) kolostor uralma és az általuk hozott kulturális fellendülés, amit a Rinping család uralma követett a XVI. század elejéig a Karmapa (dkar-ma-pa) renddel, akiktől 1581-től Cang kormányzója kapott segítséget

⁷ 1543-1588, a Drepung kolostor vezetője

⁸ dge-lugsz-pa

⁹ Illetve ennél többről volt szó, Szönam Gyacó 1578-ban Altan kán meghívására érkezett Mongóliába, hogy a kánt, aki nem volt vér szerinti rokona Dzsingisz kánnak, buddhizmusra térítse, egyben a buddhista egyház legitimációját adja uralmához, és nagykánnak nevezze őt.

¹⁰ 1589-1517, Altan kán unokájaként született meg

¹¹ Nga-vang Lob-szang Rga-mcho 1391-1457

¹² gCang (dbusz-gcang)

¹³ Ennek az állításnak a bizonyításán jelenleg is dolgozom, álljon itt, mintegy előrevetítve egy későbbi kutatási eredményt, hipotézisként.

vonalaiként jelent meg. A szekularizáció így ma sem központi problémája a demokratikusnak szánt tibeti „alkotmánynak” sem, amelyet a XIV. dalai láma már emigrációjában adományozott népének, amelyre hivatkozott lemondásakor, és amelyről a későbbiekben még lesz szó.

A teokrácia születése tehát egy történelmi helyzetre adott megoldást, megszüntetésével az utolsó teokratikus vezető egy másik, a jelenlegi „történelmi” helyzetet kíván megoldani. Minderre rávilágítanak a lemondását megelőző nyilatkozatai, amelyek közül elsősorban azokat idézem, amelyeket az olimpia évében, a tibeti megszállás évfordulóján kezdődött erőszakhullám során adott, és magyar nyelven is elérhetőek. Ezek közül a nyilatkozatok közül az első célja alapvetően az erőszak megállítása volt. Nem csak a kínai nemzetiség vagy vezetés erőszakos cselekvései, hanem az autonóm területen élő, illetve az emigrációba vonult tibetiek által elkövetett erőszakos megmozdulásokat is meg akarta állítani.

„Ne kövessetek el erőszakcselekményeket, mert az rossz dolog. Az erőszak el-lentmond az emberi természetnek. Az erőszak csaknem öngyilkosság. Még ha ezer tibeti áldozza is fel az életét, az nem old meg semmit.”¹⁴

2008-ban nagy port kavart az is, hogy a nemzetközi médiában adott interjúk során¹⁵ a nyugat számára először érzékelhető módon helyezte kilátásba lemondását a világi hatalomról. Sokan úgy értékelték, ezzel mintegy „fenyegeti” a békétlen feleket.

„Ha a dolgok kikerülnek az ellenőrzés alól, akkor az egyetlen lehetőségem az, hogy lemondok”¹⁶

Valójában a dalai láma lemondása a világi hatalomról egy hosszú ideje elő-előkerülő kérdése a tibeti emigrációnak, hiszen az emigrációban kialakított „demokratikus” berendezkedés legnagyobb anakronizmusa a dalai lámának, mint teokratának a személye, amit a Kínai Népköztársasággal folytatott tárgyalásokon, a kínai tárgyaló fél nem mulasztott el a tibetiek értékre adni, ezen kívül azonban az emigráns demokráciát elemző kutatók véleménye is egyöntetű a kérdésben.¹⁷ Az 1961-ben, emigrációban adományozott Tibeti Alkotmány 36. cikkelye lehetőséget ad még a dalai láma eltávolítására is, azonban a cikkely népszerűtlensége miatt az akkori emigráns Népképviselői Gyűlés mindent megtett volna az eltávolítására, amit a dalai láma személyes döntéssel tiltott meg. Sem az 1991-es Charta¹⁸ sem az alkotmány nem szabályozza a dalai láma politikai helyzetét. Ezt pótolja az „Útmutató Tibet jövőbeni politikájához és az alkotmány összefoglalása” című kiadvány¹⁹, amin kívül a dalai láma nyilatkozatai magyarázzák a helyzetet:

¹⁴ Népszabadság Online 2008. március 18.

¹⁵ BBC több

¹⁶ Elhangzott Dharamsalában, egy nemzetközi sajtótájékoztatón az MTI szerint 2008. március 18.

¹⁷ Elsősorban ARDLEY, Jane: *A Critique of Tibetan Democracy in-Exile*. IN: Tibet Foundation Newsletter XXXIV. 002 January többek közt ld. p.14., EDIN, Maria: *Transition to Democracy in-Exile: A Study on the Tibetan Government Strategy for Self-determination*. University of Uppsala, Department of Government, 1992., stb.

¹⁸ *The Charter of the Tibetans in-Exile* 1991. Dharamsala

¹⁹ Útmutató Tibet jövőbeni politikájához és az alkotmány összefoglalása *Ma ongsz bod-kji cshab*

*„Hogy a Dalai Láma intézménye fennmarad-e vagy sem, teljes egészében a tibetiek akaratától függ. Ők döntenek. Jelenleg a Dalai Láma létezése a tibeti kultúra és a tibetiek hasznára van. Ezért úgy gondolom, ha ma meghalnék, új Dalai Lámát kellene választani. De ha a jövőben a helyzet változik, és a Dalai Láma intézménye többé nem szolgálja a tibetiek hasznát, meg kell szüntetni.”*²⁰ – mondta 2008-ban. Illetve:

„A tibeti nemzet kétezer éves - mondotta Tendzin Gyatso. - A dalai lámák intézménye viszonylag új, csak néhány száz éves... A tibetiek dönthetnek úgy, hogy erre az intézményre már nincs szükség, s akkor az automatikusan megszűnik.” – áll a dalai láma Demokratikus javaslatában²¹.

Milyen mechanizmus az, amely „*automatikusan*” szünteti meg az intézményt? Ez a dalai láma döntése, amely reflektál, reflektálnia is kell a tibeti nép akaratára, jólétére. Politikai és történelmi tényeknél mélyebben nyugvó rend áll ennek a hátterében, hitbéli kérdés, a dalai lámák inkarnációs láncának az eredete, hiszen a környékesség bodhiszattvájának a megtestesülése minden dalai láma, annak a Csenrezignek, akitől a tibetiek magukat, országukat eredeztetik, és aki gondot visel rájuk. Amennyiben a tibeti nép boldogulását egy dalai láma nélküli, vagy a dalai láma világi hatalma nélküli világ jobban segíti, vezetőjük lehetőséget ad rá, hogy egy ilyen világban éljenek.

A jelenlegi emigráció létrejöttékor olyan nemzetközi politikai helyzetbe csöppent, amelyben a szokásos tibeti gyakorlat, amelyben az emigrációba vonuló vezető Kínával szemben egy erős, harmadik fél támogatását keresi, hogy elősegítse saját visszatérését, az akkor bipoláris világ nyugati, demokratikus, antikommunista pólusa felé irányította az emigráció politikai vezetésének figyelmét.

A tibeti teokraták korábbi emigrációi, azaz a VII. és a XIII. dalai láma két-két alkalommal történt menekülése az országból, viszonylag rövid ideig tartottak. A VII. dalai láma első emigrációja, 1717-től 1720-ig tartott, és az akkori nagyhatalom, a mandzsu Kína segítségével ért véget, aki a három nagy kolostor meghívására Lhászába érkezett dzsungár Cebang Rabten²² csapatait eltávolította Lhászából. Második emigrációjára 1728 és 1735 között került sor, oka pedig az volt, hogy a segítő mandzsu csapatok (csakúgy, mint a korábban segítő dzsungárok) Lhászában maradtak és Kína protektorátusává²³ tették Tibetet. A XIII. dalai láma 1904-ben a Brit Birodalom elől, pontosabban a Younghusband-expedíció elől menekült Urgába²⁴,

---

szrid lam szton dang| rca khrimsz sznying don|| Printed by: Shering Pakhang Sonam Tsering at Jayyed Press Ballimaran, Delhi-110006, saját fordításom alapján

²⁰ <http://www.dalailama.com/page.8.htm>

²¹ 2008. február 29. MTI <http://www.uj szo.com/clanok.asp?vyd=20080229&cl=210158>

²² Che-dbang Rab-brtan

²³ Mivel az 1728-ban harmadszor kért kínai katonai segítséget, Kína alkalmasnak találta a helyzetet, hogy protektorátusává tegye. Ez a tibeti-kérdés vitájában a mai napig Kína fontos érve mellett, hogy Tibetet Kína történelmi területei közé sorolja. A protektorátus területeit nem vonták közvetlenül kínai irányítás alá, hanem az egy-két éves megbízatású ambánok érvényesítették a császári akaratot a kínai helyőrség segítségével, ez azonban nem okozott változást a teokratikus bürokrácia rendszerében.

²⁴ Ma Ulánbátor, Mongólia.

ugyanis külpolitikájában Kína és a britek között lavírozva az orosz cárral igyekezett jó kapcsolatot kialakítani, ami a brit érdekeknek távolról sem felelt meg, visszatérése kínai segítséggel valósult meg 1908-ban. A Kínában 1911-ben zajló változások bár meggyengítették annyira a Tibetben állomásozó kínai csapatok helyzetét, hogy sikerült őket kiszorítani az országból, az akkor Szecsuánt kormányzó Csao Er-feng²⁵ elől már Calcuttába menekült a dalai láma és brit segítséget kért. A segítség a Szimlai egyezmény formájában érkezett, és a dalai visszatérhetett Lhászába.

Ezek alapján a példák alapján kijelenthetjük, hogy amikor a XIV. dalai láma 1959-ben az emigrációt választotta, egyrészt távolról sem cselekedett történelmi precedens nélkül, másrészt semmi oka nem lehetett rá, hogy feltételezze, nem tér haza öt éven belül. Elődei példáját követve az éppen aktuális harmadik hatalom segítségét kérte, amely az akkori történelmi helyzetben nem egyetlen állam, hanem a nemrég bipolárisra vált világ „nyugati” pólusa volt. A tibeti emigráció létrejöttkor még létezett az erős kapcsolat Moszkva és Peking között, a washingtoni pólus viszont még a tajvani Kuomintang-kormányt ismerte el. Az emigrációba vonuló teokrata nem csak azt ismerte fel, hogy antikommunista politikára volt szükség, hanem azt is, hogy ebben a nemrég függetlenné vált, és bár tömbön kívüli, de szocialista modell felé forduló India, noha az emigrációnak otthont ad, mégsem lehet olyan partner, mint az Egyesült Államok. Amely nem csupán az elnöki rendszerű demokrácia példáját adhatta, de antikommunista törekvéseiben hajlandó és képes volt a tajvani Kínai Köztársasághoz hasonlóan, mintegy „mellékkhatásként” a tibeti emigráció politikai törekvéseit is támogatni. Ehhez azonban az időközben Dharamsalában letelepedett emigránsoknak „önmagukban kellett tudniuk felmutatni az alternatívát”²⁶, azaz utat kellett adniuk az amúgy is szükséges modernizációnak, amihez így az Egyesült Államok példáját vették alapul.

Modernizációra a tibeti társadalomnak amúgy is komoly szüksége volt, hiszen Belső-Ázsia valamikori nagyhatalmát az elmúlt két évszázadban folyamatosan érték a katonai és politikai kudarcok. A tibeti kérdés egyik legalapvetőbb problémája éppen a modernizáció szükségessége, ugyanakkor a nemzeti identitás megőrzésének vágya. A bipolárisra vált világban a kommunista Kínával szemben a világ demokratikus feléhez közeledni logikus lépésnek tűnik. A morális alternatíván kívül azonban az emigráció hangsúlyozza, hogy a demokrácia eszménye jól összeegyeztethető a buddhista vallással is, ami az emigráció vezetésének – és itt most nem kizárólag a teokrata személyes politikájáról, hanem az emigráció szélesebb vezetéséről, írásba adott politikai elképzeléseiről van szó – a terveit a mai napig meghatározza, és erről a későbbiekben még lesz szó.

Mindez azonban átvezet egy másik, viszonylag alultárgyalt kérdéshez, a tibeti emigrációval foglalkozó, azt támogató nemzetközi szervezetek, mozgalmak megnyilvánulásainak vizsgálatához. Az emberi jogi szervezetek, nem az emigráció vezetőjét, hanem az emigrációt igyekeztek – mind-mind a maguk módján – támogatni.

²⁵ HOFFMANN, Helmut: *A tibeti műveltség kézikönyve*. Terebess, Budapest, 2001. s.a. alapján

²⁶ Avedon EDIN, Maria: *Transition to Democracy in-Exile-a Study of the Tibetan Government's Strategy for Self-determination*. University of Uppsala, Dept. of Government, 1992.

Úgy is mondhatjuk, hogy az emigrációval és nem a dalai lámával, vagy az ő politikájával foglalkoztak. Kitűnő példa erre mindaz, ami a 2008-as Pekingi Olimpia „előestéjén” történt.

Megvizsgálva a dalai láma nyilatkozatait és a tüntetések nemzetközi visszhangját azt találjuk, hogy a kettő között szinte alig akad ok-okozati összefüggés. A XIV. dalai láma maga is elítélte az erőszakot, a tibeti oldalon is, valamint igyekezett viszatartani a Kína-ellenes hangulatot, az utcai tüntetéseket a nyugati városokban, a kínai követségek elleni agressziót egyenesen „rossz szemmel nézte”, mindez azonban semmit nem változtatott a „tibeti emigráció támogatóinak”, az aktivistáknak és nyugati mozgalmároknak a viselkedésén. Miért? Mert a tibeti emigráció anyagi támogatottsága túlnőtte az emigrációt. Ötven esztendő alatt tucatjával jöttek létre a támogató szervezetek, amelyek közül a közvélemény még a legnagyobbakat sem mindig ismeri. A béke Nobel-díjas vallási vezető és hűséges szent emberei, ártatlan népe képeinek a gyakran saját erkölcsi deficitjét pótolni kívánó nyugati sajtó, de még akár politikai társaság sem tud ellenállni; a támogatásukból eredő kommunikációs előnyök – amelyek rövidtávon minden esetben nagyobbak, mint ugyanennek a kommunikációnak, a Kínai Népköztársasággal kapcsolatos politikai hátrányai – messzemenően befolyásolják a közvéleményt, ugyanakkor a témával kapcsolatos objektivitást.

Ezzel nem azt állítom, hogy a tibeti emigráció ne „érdemelte” volna meg az erkölcsi és anyagi támogatottságot, amit kapott, csupán azt jelentem ki, hogy a tibeti emigráció támogatói is nyertek azzal, hogy a támogatásuk egy, a nyugati sajtóban – jó okkal – mindig pozitívan ábrázolt, béke Nobel-díjjal kitüntetett vezető sokat szenvedett népének adták. Mindez egy olyan világban, ahol a társadalmi, politikai, erkölcsi és anyagi támogatásunkat a „világfalu” bármely szegletébe eljuttathatjuk, a részükről valódi választást, és megfontoltságot feltételez.

Visszafogottsággal nagyon nehéz tömegeket mozgatni, és az a dalai láma, aki többek között személyes döntésével leállította a Chusi Gangdrugot, az egyetlen tibeti gerillamozgalmat a hetvenes évek elején²⁷, valószínűleg nem azért kapott Nobel-díjat, mert elfogadta volna a tömeges erőszakot. Mégis, amint a kínai-tibeti – kényszerű – együttélés bármely olyan pillanatában, amikor az elnyomottak oldalára állhatunk, fellángol a világ és nem egyszerű békés tüntetésekkel, de gyakran, még a dali láma által is elítélt utcai erőszakkal lép fel az elnyomók ellen, nem nézve olyan részleteket, mint például az oly annyira támogatott emigráció vezetőjének a véleményét. Teszik mindezt nyugati demokráciákban, ahol nem kell aggódni a következmények miatt.

A dalai láma lemondása a világi hatalomról lehetett volna pusztító hatással az emigráció ügyére, de mint korábban megállapítottuk, az emigráció támogatása nem függ már az ő világi hatalmától, lehetett volna azonban pusztító magára a tibeti emigrációra nézve is. Nem így lett.

²⁷ JONGH, Richard de: *Democracy, the Only Road to Democracy. A Survey of the Tibetan Struggle for Democracy in- Exile*. Department of International Relations and Public Law, University of Amsterdam, 1995. 43.

A tibeti emigráció belső rendszere mára „önjáromvá” vált. Ennek egyik oka a dharamsalai emigráns kormánynak az 1969-es felkelést követő menekült hullámot befogadó világ számos országába szétáramló emigránsok szervezésére létrehozott de facto „külgügyi” rendszere, amely Kanadától Ausztráliáig, Svájctól Indiáig védelmet és hangot ad az emigránsoknak a Tibet Ház Alapítványokon keresztül. Védelmet, mert szervezettséget biztosít, és hangot, egyrészt mert az emigráció választási rendszere az 1961-ben kiadott fiktív alkotmány és az 1991-es Charta²⁸ alapján a világ számos pontjára került tibeti emigránsok a történeti Tibet nagy tartományai alapján szavazhatnak az Emigráns Parlament területi képviselőire; másrészt az emigráció saját médiáján²⁹ keresztül. A másik okot az emigrációban létrehozott fiktív alkotmány³⁰, illetve alkotmány-szerű szövegek elemzésével lehet megtalálni.

A már említett történelmi helyzet az „emigrálás” pillanatában már 1961-ben egy alkotmány kiadásához vezetett, amely a nemzetközi szerződések elismerésében, a háború megtagadásában az ENSZ alapokmányra hivatkozott. Leírt egy életkori cenzushoz kötött választójogi rendszert, amelyben a Parlamentnek mindössze 75%-át választják egyenesen; a kormány és a parlament felett a dalai lámának gyakorlatilag abszolút vétőjogot adott; és minden földet állami tulajdonnak tekintett³¹. Ez az alkotmány egy szuverén állam alkotmánya szeretett volna lenni, annak szánták, a későbbi visszatéréskor adományozta volna a dalai láma a tibeti népnek. Minden hiányossága és anakronizmusa ellenére harminc éven át ki tudta szolgálni a népesedő emigráció vezetésének igényeit. 1991-ben, reflektálva az elemzők kritikájára, az emigráció saját tapasztalataira, valamint a megváltozott politikai környezetre kiadták a Tibeti emigránsok Chartáját³², amely az igényeknek megfelelően, már részletesen foglalkozik a választójogi rendszerrel, demokratikusabb a hatalmi ágak szétválasztásában, a feladatkörök elkülönítésében, saját érvényességét pedig a visszatérésig határozza meg. Tovább árnyalta az emigráció szervezését és politikai céljait a 2004-ben kiadott Tibet jövője című munka³³, ami választ adott a föld- és tulajdonviszonyokkal kapcsolatban felmerülő kérdésekre. Az 1961-ben leírt, minden földet állami tulajdonnak tekintő bekezdésekkel kapcsolatban fejti ki, hogy ezzel nem a szocialista modellt kívánja követni, hanem egy általa középútnak nevezett, új modellt, a „dharma-szerinti kormányzás”³⁴ gondolatát, azaz a buddhizmus történeti és társadalmi gyökereit igyekszik a modern politikai gondolkodás

²⁸ *The Charter of the Tibetans in-Exile*. Documentation Center, Dept. of International Relations Central Tibetan Administration, Dharamsala, 1991.

²⁹ A honlapokon kívül például a kanadai tibeti rádió munkáját kell itt megemlíteni.

³⁰ *The Tibetan Constitution*, Dharamsala, 1961.

³¹ Valamint kitért a Régenstanács intézményére, ami egy demokratikusnak szánt alkotmányban maga a testet öltött anakronizmus.

³² *The Charter of the Tibetans in-Exile*. Documentation Center, Dept. of International Relations Central Tibetan Administration, Dharamsala, 1991.

³³ RINPOCSE, Szamdong: *Tibet jövője*. Boghiszattva Kiadó, Budapest., 2004. Későbbi idézet: 18-22. Harmóniában a természettel

³⁴ 1./2. cikkely „Tibetnek egységes, demokratikus államnak kell lennie, amely a Buddha által lefektetett elvek alapján nyugszik”.

talajára átültetni, és az állami szükségletfelmérésre, a javak szétosztására ebből a szempontból tekint.

Már az 1991-es Charta sem a szuverenitást, hanem valódi önrendelkezést kívánt elérni, céljaként egy átmeneti kormány előkészítését jelölte meg. A tibeti emigráció „visszatérésről” alkotott terveit a dalai láma világi hatalomról való lemondása nem érinti. Ennek kifejtését már az 1992-es keltezésű Útmutatóban³⁵ is olvashatjuk. A dalai láma kiadványában a leendő tibeti államot demokratikusnak képzei el, sőt, ezt a demokratikus berendezkedést már szavatoltnak is látja³⁶. Ennek leírását a korábbi kiadványok alapján ismerteti³⁷. A leendő demokráciát már itt is önmaga politikai részvétele nélkül, azaz világi hatalmától megválva írja le³⁸. A visszatérést egy átmeneti kormány felállításával képzei el, amelynek az emigrációban létrehozott dokumentumok figyelembe vételével az alkotmányozás és a szabad választások kiírása a fő feladata³⁹.

³⁵ Útmutató Tibet jövőbeni politikájához és az alkotmány összefoglalása *Ma ongsz bod-kji cshab szrid lam szton dang | rca khrimsz sznying don |* Printed by: Shering Pakhang Sonam Tsering at Jayyed Press Ballimaran, Delhi-110006

³⁶ „A jövő független demokratikus tibeti alkotmányának tervét innen, Indiából megírtuk, a felelősségről végső döntés a törvényesen, Tibet minden részéről egybegyűlt képviselők alkotmányozó bizottságának hatásköre. A jövő Tibetének demokratikus kormányának munkájáról, és arról, hogyan gondolkodjon a parlamenti rendszerről, előrebocsátom az írott alkotmány lényegét. A jövő demokratikus alkotmányának összefoglalása és annak különleges fő pontjai: §1 A Tibet feletti hatalmat az alkotmány törvényesen a tibetiek kezébe helyezi.”

³⁷ „A Tibetben, és emigrációban élő tibetiek újraegyesítésének szép időszaka eljötté után nagyobb csoport többségi, valójában soha nem független demokráciát nem lehet egy kézben tartani, most ez a rendszer azok által a reformok által jön létre, amik következtében a többség szívesen átjönne a határon. A beszéd szabadsága, a gondolat szabadsága így teljesedhet ki maradéktalanul. Modernizálják a három természetes tibeti tartományt, az egészséget eggyé egyesítik, független demokrácia egyesítése (következik) törvényes rendben, tökéletes irányítással, és e rend alapján: A dharma szerint, szeretet, és őszinteség, egyenlőség és békeközpont, valamint a környezetvédelem – az előbbiek alapján és az előbbi célokra kell a kormányt felállítani. Törvényhozó hatalom, hivatal, alkotmány, minisztérium és felelősség, hatalom bár külön-külön lesz, de egyenlően (oszlik meg). Minden politikai csoport rendszeresen jelenjen meg a népgyűlésen!”

³⁸ „A jövőben a tibeti kormányzat felelősségét, és a politikai rendszerért bármilyen szintű felelősséget nem vállalok, ezt már korábban eldöntöttem. Ez okból pedig: Tibet többsége nekem hisz, (tőlem) remél, így ezt mindenki jól tudja, az én szempontomból a karma és az ima ereje adja Tibet többségi a-dminisztrációjának a boldogság adományát, őszinteséget, becsületet állhatatosan. A jövő kormányban a hatalom semmilyen szintjét nem vállalom, de közemberként kívánok majd élni. A kormány nem mozdítható el, ha ilyen probléma merül fel, és (ha) a közemberek nem tudják megoldani, majd én megoldom, és Tibetben ekként, amíg csak a modern nemzetközi életben súlylál létezem, nem tartozhat egyetlen emberhez a tibetiek közösségének a megértetése, a politikai fejlődés felelősségének vállalása. Ez az emberek jövője szempontjából nagy fontosságú, ebben a helyzetben alaposan átgondolva, empatikusan így döntöttem. (Mindez) a közjólét érdeke, és nem óvatlanságból vagy félelemből szükséges.”

³⁹ „Miután a kínai erőt Tibetből visszavonták, a szabad Tibet helyreáll, az alkotmányt nem tekintethetjük befejezettnak, akkor átmeneti időszakra van szükség. Ebben az időszakban gazdaság és oktatás, kultúra, egészségügy, termelés és üzleti élet, mezőgazdaság és nomádizmus, szállítás, stb., (minden ilyen jellegű munkák) fenntartása szükséges, és folyamatosan, sürgetően szükséges fenntartani akkor is a munkát, és ezért mindannyiunknak felelősséget kell vállalni.

Az átmeneti időszak politikai hatalmát gyakorlandó, elnököt kell választani, és akit kiválasztottak, annak átadom a politikai felelősséget. Ezzel együtt az Emigráns Tibeti Kormány feloszlátja magát, a

Az elképzeléseknek persze rengeteg buktatója van, a demokrácia-értelmezések közül a legtágabbaknak is nehéz kezelnie az Útmutató néhány kitételét, mint például a dharma-szerinti kormányzást, vagy egy olyan mondatot, mint a *„kormány nem mozdítható el, ha ilyen probléma merül fel, és (ha) a közemberek nem tudják megoldani, majd én megoldom”*. Az is kérdéseket vet fel, vajon meddig terjed a dalai láma a politikai hatalma, hiszen, bár a lemondásának dátumát feljegyezhetjük, írásain keresztül, és a jövőről alkotott elképzelésein át, amelyeket valamilyen mértékben – egy politikailag el nem ismert emigráns parlamenten keresztül egy fiktív alkotmányban – alaptörvénnyé emelt, politikai elképzelései akár történelmi távlatban is meghatározhatják országa jövőjét, bármikor is valósul meg a visszatérés.

Fontos azt is kiemelni, hogy a kezdeti követelésekkel ellentétben, amelyek egy független Tibet elérésére irányultak, ma az emigráció vezetése úgynevezett *„valódi autonómiát”* kíván elérni, belpolitikájukban, gazdaságpolitikájukban lennének önállóak, amíg a külpolitikát a Kínai Népköztársaságra bíznák. Mindez azonban a kínai fél szerint már a rendelkezésükre áll, a kínai alkotmány szerint ezzel minden autonóm területi önkormányzat rendelkezik.

Jelen dolgozat nyilván nem kívánja megoldani a patthelyzetet, pusztán a XIV. dalai láma világi hatalomról való lemondása kapcsán egy különleges, egészen egyedi felépítésű, gyönyörűen kidolgozott kormányzati forma, a tibeti teokrácia négyszáz évének állítana emléket. Sajnos az, vajon a XIV. dalai láma elérte-e célját a világi hatalomról való lemondással, azaz képes-e megoldani a jelenleg fennálló helyzetet, és mindez elősegíti-e a visszatérést és az új államberendezkedés kiépítését, történészként nem elemezhető.

---

feloszlott Emigráns Tibeti Kormány a tibetiek apraja-nagyjáért dolgozik és felelős azért, ami történik. Aki az Emigráns Tibeti Kormányban volt, nem kap különleges jogokat. Habár mindenkinek saját tudása és külső és belső tapasztalatának mértéke alapján a megfelelő felelős átmeneti kormány választásában részt kell vállalnia.

Ennek az átmeneti kormánynak a fő felelőssége pedig: Tibet egész területéről az alkotmány létrehozására a társadalom képviselőit összegyűjteni, ezek a képviselők alkotják meg az alkotmányt, a Tanács vállalja a felelősséget. Ezután, az elkészült írott alkotmányt megvizsgálják, és az alkotmányt befejezik, vagy az átmeneti kormánynek bemutatják, és az új kormány vezetőinek kell azonnal a választási bizottságot létrehozni, és közös elnökük joga a választást lebonyolítani.”

